

Sokszor beszélünk arról, hogy a magyar irodalomkritikában nincs elég párbeszéd, ritkán ütköztetjük a véleményünket, legfeljebb a mostanra szinte egyedül maradt ÉS-kvartett, vagy az ugyancsak az ÉS-ben olvasható *Ketten egy könyvről* jelenti a kivételt. Ezúttal egy, félig már online lezajlott egyetemi szeminárium két résztvevője szólal meg – hiába egyidősek, hiába járnak ugyanarra a képzésre, a szegedi egyetem Magyar nyelv és irodalom MA képzésének Alkalmazott irodalomtudomány specializációjára, a véleményük erősen eltér. Két „elsőkritikás” szólal meg tehát egy első regényről, páros kritikában.

(Szilágyi Zsófia)

FEKETE FLÓRA MÁRTA

k r i t i k a

HA MENEKÜLNÉL,

Nemes Anna: *Előled*. Noran Libro Kiadó, Budapest, 2019.

DE NINCS HOVA*

Nemes Anna nevét legtöbbször a tévéből vagy a rádióból ismerhetik, az ATV híradóként rendszeresen feltűnik a képernyőn. Nem biztos, hogy sokan tudják, de korábban Kelemen Anna néven publikált novellákat, az *Előled* a szerző első regénye. A mű az elbeszélő emlékeinek felidézésével több problémáról is szót kíván ejteni, mint például a férfi-női kapcsolatok, az önismeret fontossága, az alkoholizmus, de mind közül a leglényegesebb, és talán ez alkotja a könyv gerincét is, a családon belüli erőszak.

Ha olvasás előtt szemügyre vesszük a tartalomjegyzéket, látjuk, hogy három város neve tagolja fejezetekre a történetet. Ez alapján hihetnénk azt, hogy útikönyv került a kezünkbe, viszont ebbéli meggyőződésünket már az első pár oldal meggingatja. A főszereplőnk számára az utazás csak eszköz a visszaemlékezésre, mintha azzal, hogy eltávolodik saját életétől, objektíven tudná szemlélni azt. Sok történet játszik ezzel a motívummal, melyekből azonban már tudhatjuk, hogy a meneküléssel nem hagyjuk hátra a problémáinkat – csak sok pénzbe kerül, mire erre rájövünk.

Jó ideig nem tudjuk, ki is a történet mesélője. Férfi vagy nő-e az illető, hogy néz ki, milyen idős. Az elbeszélés módjából úgy tűnik, hogy az egyes szám első személyű narrátor a húszas-harmincas éveiben járó hölgy

lehet. Eszter, családjának csak Eszterke, a saját életéből elevenít fel történeteket. Látszólag az olvasóhoz beszél, de a dőlttel kiemelt részek mégis arra engednek következtetni, konkrét személyhez intézi szavait. Egy ismeretlenhez, akihez az olvasó még nevet sem tud társítani, de feltételezi, hogy a két ember között szoros kapcsolat áll (vagy már csak állt) fenn. Úgy tűnik, a menekülés a világból csak emiatt a férfi miatt történik, az ő hiánya váltja ki az önismeret szükségességét, és a múlttal való szembenézés fontosságát.

A regény egyszerűen mesél, lecsupaszított nyelven, számomra sok helyen brutálisan naturalis a leírás. Rögtön az első két oldal sokkolt, mikor az őz teteméből lakmároznak a kullancsok, majd a meg nem született gidának az anyja felvágott hasából kimeredő lábaival csak tetézte ezt. Ám talán ezáltal lesz hiteles, nem kerülgeti a forró kását, kimondja azt, amit gondol – aki állandó rettegésben él, nem köntörfalaz. Párbeszédet nem használ, az egész regény Eszter nagy monológja.

Először Brnoba utazunk vele. A városról keveset, a lány múltjáról annál többet tudunk meg. Az óvodai affér megmosolyogtat, Annus néni módszerei elborzasztanak. Ez a kettősség vonul végig a regényen. A nagymama alakja jelenti a boldog gyermekkort, az apáé viszont magát a poklot. De ne szaladjunk ennyire előre, róla még bőven lesz szó a történet folyamán. Az első fejezetben a nagymama karaktere kerül előtérbe. Történeteink keresztül beelátunk

* Részlet egy Quimby-számból

az életébe, milyen volt fiatalként: idősebb korában Eszter nézőpontjából szemléljük. Megismerjük a múltját, megtudjuk, miért kell az ablak előtt lennie éppen annak a tatarónak, meg azt is, hogyan házasodott, és találkozzunk Erzsike alakjával is. A regény sejteti, hogy a nagymama a háború alatt egyike volt a több százezer nőnek, akiken az orosz katonák erőszakot követtek el. Érdemes megfigyelni, hogy míg az elbeszélő az apával kapcsolatban kíméletlen őszinteséggel, nyersen leírja a borzalmas élményeket, a nagymama tragédiája kapcsán legfeljebb utal rájuk.

Eszterke tizenhat éves korában a nagymamánál tölti a nyári szünetet. Olyannak tűnik ez a két hónap, mint egy megkéséssel, idilli gyerekkor. Reggel felkelnek, együtt főznek, sokat beszélgetnek. Eddig is sejtettük, hogy az apa masszív alkoholista, az elbeszélés többször is utalt rá. Ám az csak a fejezet végén derül ki, hogy az alkohol kihozza belőle az elfojtott agressziót. Először jól megveri a lányt, mert állítása szerint kurválkodott – csakúgy, mint az anyja –, majd nem sokkal később kést szorít a torkához. Inentől kezdve a regény középpontjába az apa figurája kerül.

Esztert Szarajevóba egy kép vezeti el, melyet a nagymama fiókjában talált. Tudni akarja, kik szerepelnek a fotón, és reméli, hogy a városban kérdezősködve fényt deríthet a titokra. Sejtethető, hogy kísérlete eleve kudarcra van ítélve, hisz ki emlékezne rájuk évtizedek eltelte után. Ebben a részben már több alkalommal olvashatunk leírásokat az apa kegyetlenkedéseiről: hogy állandó rettegésben kell élni, ha nyílik az üveg, el kell rejteni a nagy késeket a sütőbe, és be kell zárkózni a szobába.

Az apa erős alakja mellett megjelenik a gyenge anyja. Ő az, aki szenvedélyesen rajong a férjéért, vagy inkább azért a tizenhét éves fiúért, akibe beleszeretett. Gyerekeivel szemben is őt védi, és inkább küldi el a saját lányát otthonról, őt téve felelőssé az állandó puszkaporos hangulatért. Mintha ő lenne az eredendő bűn, aki miatt az apa ilyen: ilyen alkoholista, ilyen erőszakos, ilyen vadállat. Két gyerekük van, ám mintha csak Eszterrel lennének problémák, hisz ő az, aki szembe mer szállni apjával. A bátyja lázadó szelleme – egyetlen helyzettől eltekintve – kimerül annyiban, hogy oldalba vizeli a szomszéd autóját. Nem tudunk meg túl sokat róla, de azt érezzük, ő inkább a „fejemet a homokba dugom” típusú figura. Nem gond, hogy az anyja hetek óta nem veszi fel a telefont, biztos jól van. Még csak véletlenül sem az apja zárta be a házba, éhezeti és veri. Á, dehogy.

Vastoba azért érkezik Eszter, mert az olaszországi nyaralás az egyedüli boldog emléke az apjával kapcsolatban. Utazása során itt találkozik az egyetlen olyan emberrel, aki tényleg ismerte az apját életében, még ha csak egy hét erejéig is. Dolgát elvégezte, most már hazatérhet.

Élvezetes, hogy az elbeszélés milyen könnyedséggel csúszik át a jelen leírásából a múlt felidézésébe. Az egyik pillanatban még azt ecseteli evés közben, kitől örökölte kézformáját, körmének alakját, a következőben pedig már Magdi néni mellett ülünk, és rettegünk a zongoraórán. Az író szépen belecsempészte az adott város történelmét a leírásokba. A szobrok, a golyónyomok vagy az ételek apropóján mesélt nekünk, mint az anyja a Szent Márk téren.

Az apa személyisége még halála után is kísérti a lányt. Mindig olyan fiúkat választ, akik hasonlítanak rá. Vegyük például a rejtélyes idegent. Tudjuk róla, hogy egy menyétre hasonlít, és Esztert az apjára emlékezteti. Mikor telefonon szakít vele a férfi, még ki is mondja, hogy „te sem vagy különb nála”. Ha megnézzük a dölt betűvel kiemelt részeket, amelyek ehhez a kedves ismeretlenhez szólnak, mit szűrünk le belőlük? Én azt, hogy ez a férfi nem szereti Esztert. Csak kényelmes neki, ha mindig kéznél van valaki. Szavaival degradálja a lányt, soha semmi nem jó, amit ő mond vagy tesz. Eszter viszont szereti őt, és reménykedik, hogy majd együtt térnek vissza Szarajevóba. Pontosan olyan kettejük között a viszony, mint az apa és az anyja között – leszámítva persze a bántalmazást, odáig nem fajult a dolog. A színész szintén az apjára hasonlít, és igazából ő is csak kihasználja. Eszterben nagy valószínűséggel kialakult egy apakomplexus, és tudat alatt választ olyan embereket, akikben ráismer a kedves papára.

Városi lány vagyok, mi disznóvágásra is csak akkor érkeztünk, mikor már a vért is felfesték. A brutális leírások, mikor szenved a malac, vagy ahogy élve eltemetik a nem kívánt kiscicákat, a halott gazdáját sirató kutya meggyilkolása egyre nagyobb ellenszenvet keltett bennem a mű iránt. Még akkor is, ha tudom, hogy valamikor teljesen általános volt ilyen módszereket alkalmazni – és csak remélni merem, hogy ezt valóban múlt időben mondhatom.

Hiába a súlyos téma, a szép megfogalmazás, engem nem győzött meg a regény. Számomra egy sokadik történet volt az alkoholista, erőszakos apáról, és az ezt elviselni kénytelen családjáról. Gondolok itt Stephen King kultikus *A ragyogására*, vagy Szaszko Gabriella *Maradj velem* című regényére, ahol az anyja a család fekete báránya. Péterfy-Novák Éva *Apád előtt ne vetközz* című könyve inkább a molesztálásra helyezi a hangsúlyt, én mégis érzek hasonlóságot a két alkotás közt. Az *Előled* egy bántalmazott gyerekből lett felnőtt nő története, akinek állandó rettegésben kellett élnie, dugdosni a késeket, a kocsikulcsot, hogy az alkoholmámorban úszó férfi ne tudjon nagyobb kárt tenni másban, esetleg saját magában. Egy kamasz lázadása a családjával szemben, aki nem hajlandó eltűnni a megaláztatásokat, ám változtatni egyedül nem tud. A saját magunk felfedezésének és a világ megismerésének párhuzamba állítását szintén klisének tartom, tucatjával vannak olyan művek, melyek ezt a sémát használják. Talán a legismertebb közülük az *Ízek, imák, szerelmek*. Az ismeretlen férfiről nem tudunk meg semmit, mi történt az elbeszélő és közte, miért szakítottak, és miért nem képes őt elengedni.

Az indulás ígéretes, de az első palacsinta sem sikerül mindig olyan jóra, mint az azt követők. A fogalmazás-mód tetszett, a téma kevésbé, mindenesetre kíváncsi leszek, a szerző jelentkezik-e második könyvvel. ■ ■ ■

Fekete Flóra Márta: a 90-es évek gyermekeinek tábortól erősíti, jelenleg egyetemista, egyébként holtig tanuló. Még nem tudja, Harry Potter vagy Szabó Magda érdekli-e jobban, azt viszont igen, hogy irodalommal szeretne foglalkozni.